

ЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРІВ У КУЛЬТУРАХ НАРОДІВ СВІТУ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**Веклич Ю. І.,***старший викладач кафедри іноземних мов та методик їх навчання
Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Постановка проблеми. У нашому повсякденному житті ми спостерігаємо лінгвістичну відносність кольорів у різних культурах народів світу, і зрозуміти це явище є проблемою. Використовуючи ті чи ті кольори у мові, ми повинні бути проінформовані про те, як наша аудиторія розглядає та яке має судження відносно них, і особливо це важливо у випадку використання кольорів, призначених для аудиторії іншої культури, ніж ваша власна.

Вчені-лінгвісти стверджують, що культурна основа для позначення кольорів різноманітна, потужна і досить важка для сприймання. Тому сучасні стратегії університетської освіти визначають одним із основних своїх завдань формування соціолінгвістичної компетентності майбутніх учителів початкової школи, підготовки їх до міжкультурного спілкування в різних сферах життєдіяльності сучасного глобалізованого суспільства: особистісній, професійній, освітній, публічній. Значної ваги у цьому руслі набуває дослідження значення кольорів, їхнього збігу та розбіжностей у культурах різних народів світу, значущості й відповідності використання у різних сферах життєдіяльності суспільства на тому чи тому етапі розвитку суспільства, що й сприяє формуванню соціокультурної компетенції як однієї із складових загальної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи – справжніх професіоналів та користувачів іноземної мови. Все вище зазначене і обумовлює актуальність та доцільність дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці надають важливого значення підготовці нового покоління учителів, які володіють основами міжкультурного спілкування, здатні встановлювати зв'язки між власною та іноземною культурою, готові до взаємоузгоджених дій з носієм відмінної культури. Про це свідчать роботи науковців А.М. Алексюк, Н.М. Болгаріної, Е.М. Верещагіна, Р.П. Мільруд, В.С. Лутай, В.Г. Костомарова, С.У. Гончаренко, В. Краєвського, та інших.

Етимологія, багатозначність, багатофункціональність кольорів, їхня семантична збіжність та розбіжність, адекватне використання у культурах народів світу, вплив на психічний стан та поведінку людини, її соціальне положення не перестають викликати інтерес великої кількості вчених з різних країн світу. Про це свідчать дослідження українських та зарубіжних вчених-лінгвістів, заснованих на матеріалі різних мов І.О. Голубовської, С.А. Черненко, Н.М. Охрицької, Георгія Щокіна, А.Р. Нікітіної, В. М. Войтовича, М.В. Ключева, Е.В. Рубанюк, С.Г. Тер-Мінасовой, Бенджаміна Уорфа, Кочина, С. Блейчера, П.М. Янішіна, Чі Яна, Сакури, Маріо де Бортолі, Хесуса Марото, Діксі Аллан, Дженніфер Кирнін, Феліції Брату та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Наразі, у зв'язку з міжнародною інтеграцією, переходом на Європейський рівень надання освітніх послуг, у вищій школі України відбувається модернізація змісту, форм і методів підготовки фахівця нової генерації, здатного до активного життя в умовах плюрилінгвізму і полілогу культур. Як ми вже зазначили вище культурна основа для позначення кольорів не тільки різноманітна, але й дуже потужна, і якщо ми не розуміємо те, що говоримо з їхньою допомогою, ми можемо зробити велику помилку. Відомо, що ті, хто вивчає іноземну мову недостатньо обізнані про труднощі сприйняття, розпізнавання, розуміння й тлумачення значення кольорів і можливості їхнього адекватного використання у міжкультурному спілкуванні. Тому ми вважаємо, що дослідження значення кольорів у культурах у культурах народів світу, сприйняття та інтерпретація одних і тих самих кольорів у носіїв різних мов, що часто не співпадають, є важливими чинниками у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що розглядаються нами як одне з найважливіших завдань вищого навчального закладу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З огляду на все вище зазначене, **метою** даної статті є дослідження різних аспектів кольорів та ефективності їх використання у культурах народів світу, що, у свою чергу, ефективно впливає на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи – відкритими до нового культурного досвіду і готовими вступати до міжкультурного спілкування. Тому завдання статті полягають у наступному: провести аналіз універсального поняття «колір»; дослідити етимологію назви кольору зі значенням «білий»; надати пояснення феномену лінгвістичної гіпотези мовного відносності кольорів; проаналізувати символічний аспект функціонування найменувань кольорів; описати особливості позначення білого кольору, його значень, асоціацій, символіки у культурах народів світу та його використання у різних сферах життєдіяльності суспільства, що сприятиме формуванню соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи, підвищенню їхнього професійного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У всі часи народи світу зверталися до мови кольору, щоб висловити свої думки, настрої, почуття, емоції тощо. Знання найменувань кольорів та їхнього відповідного значення життєво важливе для спілкування. Багато учасників не розуміють, що кольори, які вони вибирають, мають великий вплив на спілкування. Кольори є елементом співбесіди, на які люди, не розуміючи, часто реагують на інтуїтивному рівні. Наприклад, у США у багатьох лікарнях колір одягу медсестер блакитний або рожевий, бо це заспокійливі кольори, і пацієнти навіть відпочивають у їхній присутності.

Науковці-лінгвісти провели аналіз багатозначності універсального поняття лексеми «колір», яке існує у будь-якому аспекті життя усіх культурних спільнот в основних європейських мовах: колір (укр.) / цвет (рос.) / color, -is (лат.) / color (ісп.) / colore (ит.) / couleur (фр.) / colour (англ.) / Fabre (нім.). Результат лексикографічного дослідження цих лексем виявив, що основні *денотативні* значення присутні у всіх зазначених вище мовах. Це: 1) колір; тон; відтінок; 2) фарба; пігмент; 3) колір обличчя; рум'янець [3, с.11].

Відповідно до лінгвістичної гіпотези мовного відносності *Бенджаміна Уорфа* мова людини визначає та обмежує те, що вона відчуває. Не всі поняття можуть бути виражені у деяких мовах. Цей мовний бар'єр може вплинути на сприйняття кольору людиною. Наприклад, у мові племен шона у Зімбабве і басса у Ліберії немає слів, які відрізняють червоний колір від оранжевого. Таким чином, люди не сприймають різні кольори внаслідок мовних обмежень. Коли порівнюється термінологія кольору в культурах народів світу, постійно спостерігаються певні закономірності. Усі мови мають позначення для білого та чорного кольорів. Тому за термінологією білий колір займає перше місце, чорний – друге, третій колір – червоний, четвертий – жовтий або зелений, п'ятий – жовтий і зелений, шостий – синій, сьомий – коричневий. Нарешті, виключаючи будь-яку послідовність, йдуть сірий, помаранчевий, рожевий, фіолетовий кольори.

Відомо, що у межах різних культурних ареалів символічний аспект функціонування найменувань кольорів отримує

специфічні національно-культурні *конотації*, пов'язані як із психологією сприйняття кольору тим чи тим етносом, так і з його історико-культурними традиціями. В різних мовах народів світу конотаційне значення залежить від структури самої мови та від рівня розвитку суспільства, тому що людина сприймає світ переважно через форми рідної мови, яка детермінує людські структури мислення й поведінки [2, с. 23]. Відповідно до національно-культурних конотацій, пов'язаних зі сприйманням, позначення кольорів веселки в різних мовах варіює. Наприклад, в українській, російській та білоруській мовах існує сім найменувань кольорів, в англійській і німецькій мовах ми нараховуємо шість кольорів, у мові племені шона з Зімбabwe – чотири, а в мові ліберійського племені басса – два кольори [4, с.122].

В кожній культурі значення однакового кольору може бути різним. Наприклад, у мові корінного населення маорі з Нової Зеландії розрізняють більше ніж 100 відтінків червоного кольору, у жителів Чукотки існує до 10 назв снігу, відповідних його різним станам, а ескімоси, які проживають на території від Гренландії та Нунавута (Канада) до Аляски (США), розрізняють до 100 різних відтінків снігу.

Крім того, символізм у позначенні кольорів в окремих культурах іноді не лише не збігається, а навіть часто має зовсім інше, протилежне значення. В європейській культурі, наприклад, одне зі значень чорного кольору пов'язується з трауром, жалобою, в той час, коли білий асоціюється із життям і чистотою, чесністю, радістю, шлюбом тощо. У східних культурах, на противагу європейським, кольором оплакування і трауру визнано білий, а не чорний. Вчені пояснюють це тим, що за своєю природою він ніби поглинає, нейтралізує всі інші кольори й асоціюється з порожнечою, безтілесністю, крижаним мовчанням і навіть зі смертю [4, с.123]. Важливо зазначити той факт, що у деяких районах Мексики кольором трауру є жовтий або червоний, а у країнах Європи, у Сполучених Штатах Америки чорний колір символізує витонченість, офіційність, складність і надзвичайність ситуації, в Японії – це колір веселощів, у Китаї він асоціюється із поняттям чесність.

Вважаємо за необхідне розглянути більш детально проблему нашого дослідження на прикладі порівняльної семантики кольору у культурах різних країн світу.

Білий колір. Науковець Н. М. Охрицька стверджує, що назва кольору зі значенням *білий* походить від стародавніх індійських слів *bhālam* (світло, блиск) *bhāti* (світити) [3, с.6]. Основні концептуальні значення білого кольору співпадають у мовах багатьох країн світу. Білий колір символізує життя, світло, мир, захист, духовність, чистоту, істину, щирість, елегантність. Його можна зустріти у назвах предметів, явищ, тварин, птахів, квітів, дерев (сніг, крейда, лебідь, лілія, береза), продуктів харчування (м'ясо, хліб, молоко, вино, соус), у зовнішній характеристиці людини (колір шкіри, ознака раси, вік) і його внутрішніх позитивних характерних рис (чистота, доброта, чесність, щирість, невинність, благородство, шляхетність), у предметах, які оточують нас (стіни, харчові упаковки) і т. ін.

З білизою пов'язані такі уявлення, як явний, загальноприйнятний, законний, істинний. Ще з античності білий колір означав відчуженість від мирського, устремління до духовної простоти. Білий одяг носили кельтські друїди, індійські брахмани. Білі сукні та білі вуали носили весталки у Стародавньому Римі. Це одяг царів, жерців, Пап Римських, і в цьому випадку він символізує владу, велич, урочистість, просвітленість, духовну чистоту. Білий одяг християнського Бога і його ангелів асоціюється із святістю, чистотою, праведністю. Небеса – дім Божий – згідно християнської віри – це місце, де багато білих хмар.

У культурах різних народів світу білий колір має значення як позитивний, нейтральний і негативний маркер. З одного боку, білий колір як *позитивний* маркер, у багатьох країнах світу означає чистоту, праведність, святість, вишуканість, елегантність. З другого боку, білий колір є також маркером *нейтральних* ознак: безбарвність, прозорість, інтервал, пробіл. *Негативних* ознак у лексем із значенням *білий* виявилось дуже мало: недоумок і боягуз (*blanco* – ісп.), невдача, провал (*bianco* – іт.) тощо.

У *європейській культурі* білий колір загалом має значення як *позитивний* маркер. Він – символ чистоти й святості у християнстві, що проявляється у кольорі стихаря католицьких священників. (3, с.13). Білий колір весільної сукні нареченої – це символ невинності, сексуальної чистоти, незайманості. Народження дитини асоціюють з білим і часто батьки купують для малюків одяг білого кольору, особливо перед народженням, коли їм невідома їхня стать. Коли йдеться мова про хороших, слухняних дітей, а також про людей, які завжди готові надати допомогу простежується асоціація з білим кольором. Медичний персонал носить білі халати, що означає їхню чистоту, стерильність (7, с.3). В Англії, Шотландії, Уельсі та Ірландії білий колір асоціюють з дозвіллям, спортом, миром, і тому англіїці надають перевагу спортивному одягу, білизні та мереживу білого кольору.

У *Германії, Австрії та Швейцарії* природа асоціюється з білим кольором, що пов'язано із кольором снігу та гір. У Скандинавії білий колір є знак того, що відштовхує зло. Тут це маркер природи, коли згадуємо про колір льоду та льодовиків. В Італії білому кольору притаманне значення чесноти, цнотливості, що передається у білому одязі [6, с.4].

Білий голуб вважається *міжнародним* знаком миру, а білий прапор – *міжнародним* знаком капітуляції (Felicia Bratu).

У *азіатських культурах* (Китай, Гонконг, Тайвань) білий колір символізує смерть, траур, жалобу, старість, чистоту, захід (частина світу), осінь (одяг на похоронах, квіти, упаковки). У Сінгапурі та Малайзії означає повагу (білі хризантеми, які використовують у урочистому паломництві).

У деяких племенах Північної Африки й Австралії прийнято розфарбовувати тіло білою фарбою після кончини когонебудь із близьких. В Індії білий колір має декілька позначень: рівновага (у філософських термінах); відсутність бажань; створення, відродження, світло, ясність, реінкарнація (одяг брахмана/найвища каста, їжа, молочні продукти). У період середньовіччя удовиці носили одяг білого кольору; деякі люди тлумачать білий колір як символ «нещастя»; люди носять білий одяг після смерті одного із членів сім'ї.

В Японії білий колір – це знак трауру, жалоби, і біла гвоздика є символом смерті.

У Сполучених Штатах Північної Америки та Канаді, як і в Об'єднаному Королівстві Великобританії і Північної Ірландії, він асоціюється з чистотою, незайманістю, ясністю, елегантністю, моральною доброчесністю, антисептичністю. Традиційно тут жінки одягнені у довгі білі весільні сукні. Цей колір мають стіни, постільні речі тощо.

У Мексиці (Латинська Америка) білий колір має значення «чистота», «селяни» (селяни одягнені у біле). У культурі Південної Америки (Аргентина, Бразилія) – це є світло, прохолода, чистота, непорочність, досконалість, достоїнство, прагнення (прояви цього можна побачити в одязі).

У *східній культурі*, наприклад, в Ізраїлі, білий колір є символом природи, милосердя, прощення, миру, чистоти, радості, мудрості, наприклад: білий одяг, «біле» волосся у мудрих старців. У культурі Фен Шуй – це Ян, метал, смерть, траур, жалоба, духи предків, привиди, примара, врівноваженість, впевненість (7, с.4).

В *українській культурі* білий колір – означає невинність, чистоту й радість. Він нейтральний: пов'язаний з чарівною силою денного світла, що виражає спорідненість із Божественною силою. Білий колір багатий своєю чистотою, бо несе в собі усю гамму веселкових кольорів, на які розпадаються, коли зустрічаються з чистими краплями небесної води. Тому у його небесно-світлій чистоті – гармонія усіх кольорів, як у Богів – гармонія цілого світу, створеного Богом. *Білий*

світ символізує усе видиме, осяяне небесним світлом. *Білий місяць* означає світлий, ясний; *білі коні* возять колісницю бога Сонця. В давнину це колір бога Білобога, ангелів, святих, праведників [1, с.27]. Поняття *білий колір* і *небесне світло* символічно однозначні, бо з ними пов'язані: сторона світу – схід, пора року – весна, пора доби – ранок, напрям руху – тільки вперед, бо попереду чекає світле і радісне, що нам дає Сонце. Білий колір є осередком світлого «Правого» світу.

У стародавні часи жерці-волхви носили білу одягу. Чисту білу сорочку одягали селяни під час першого посіву; клали в зерно, освячене на Великдень, яйце чи шкаралупу щоб зерно було таке ж чисте й біле [1, с.27]. Священники одягнені в ризи білого кольору під час служіння на Різдво Христове, Вознесіння, Преображення Господнє, Благовіщення, Великдень. Обряд хрещення здійснює священник у білій ризи у знак того, що людина приходить у світ для світлих справ.

Проте на Україні білий колір може мати і протилежне значення у співвідношенні з порожнечою, безтілесністю, крижаним мовчанням, а також він пов'язаний з образом смерті. За старих часів білий колір використовувався для позначення трауру, і тому покійників одягали у біле та покривали білим саваном. Примари та мерці з'являються людям у білій одежі. Білі дні – від Різдва Христового до Водохрещі – це пора розгулу нечистої сили.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи все це, необхідно підкреслити, що ґрунтовне дослідження етимології та значення білого кольору, як прояву думок, ідей, почуттів, настроїв, стану, поведінки людей, створює підґрунтя для вивчення в соціолінгвістичному плані, і, у свою чергу, сприяє формуванню належної соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи, забезпечує їх активність та особисту зацікавленість у процесі знайомства з іншими основними кольорами у культурах народів світу, допомагає у вихованні толерантності до інших культур, манері поведінки, формує власне бачення світу та своє місце в ньому і, в решті решт, створює умови для ефективного підвищення їхньої професійної майстерності.

З огляду на вище зазначене, логічним видається перспективний напрямок, а саме: дослідження не розглянутих у нашій статті значень чорного та червоного кольорів у культурах народів світу та їхнє використання у різних сферах життєдіяльності людської спільноти, з метою ефективного формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі їх професійного становлення.

Резюме. У статті розглянуто надзвичайно важливу проблему значення кольорів у культурах народів світу. Проаналізовано багатозначність універсального поняття лексеми «колір» у основних європейських мовах. Досліджено етимологію назви кольору зі значенням «білий». Висвітлено феномен лінгвістичної гіпотези мовної відносності кольорів, а також символічний аспект функціонування найменувань кольорів. Наведено значення та використання білого кольору у культурах народів світу. У подальших дослідженнях можливе надання значення чорного та червоного кольорів у культурах різних народів, з метою мотивації формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи, готових до міжкультурного спілкування в різних сферах життєдіяльності сучасного глобалізованого суспільства. **Ключові слова:** колір, етимологія, значення, символ, асоціація, збіжність, розбіжність, національно-культурні конотації, соціокультурна компетентність, міжкультурне спілкування.

Резюме. В статье рассмотрена чрезвычайно важная проблема значения цветов в культурах народов мира. Проанализирована многозначность универсального понятия лексемы «цвет» в основных европейских языках. Исследована этимология названия цвета со значением «белый». Освещен феномен лингвистической гипотезы языковой относительности цветов, а также символический аспект функционирования наименований цветов. Приведены значения и использование белого цвета в культурах народов мира. В дальнейших исследованиях возможно предоставление значения черного и красного цветов в культурах разных народов, с целью мотивации формирования социокультурной компетентности будущих учителей начальной школы, готовых к межкультурному общению в разных сферах жизнедеятельности современного глобализованного общества. **Ключевые слова:** цвет, этимология, значение, символ, ассоциация, схожесть, расхождение, национально-культурные коннотации, социокультурная компетентность, межкультурное общение.

Summary. The article deals with the extremely important problem of the colour meaning across world cultures. The universal concept of the lexeme “colour” in the main European languages polysemy has been analyzed. The etymology of the colour name with the meaning “white” has been investigated. The language relativity linguistic hypothesis phenomenon has been explained as well as the functioning of the names of colours symbolic aspect. Meanings and usage of the white colour across world cultures have been pointed out. In further investigations the meanings of the black and red colours in the cultures of different nations may be provided for the motivation of the social and cultural competence development of the future primary school teachers who are ready to intercultural communication in different spheres of the globalized society. **Keywords:** colour, etymology, meaning, association, convergence, divergence, socio and cultural competence, intercultural communication.

Література

1. Войтович В. М. Українська міфологія. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.: іл.; Українська міфологія. – Вид. 3-є. – Рівне: Видавець В. Войтович, 2012. – 664 с.
2. Голубовська І.О. Етноспецифічні константи мовної свідомості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.15 / І.О. Голубовська. – К., 2004. – 38 с.
3. Охрицкая Н.М. Лингвокультурологический аспект многозначности цветоименований: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: 10.02.19 / Н.М. Охрицкая. – Челябинск: Челябинский государственный университет, 2012. – 22 с.
4. Рубанюк Э.В. Цвет как лингвистический знак / Э.В. Рубанюк // Культура народов Причерноморья. – 2006. – №82 – Т.2 – С. 122-124.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: учеб. пос. – М.: Слово / Slovo, 2000. – 624 с.
6. Mario De Bortoli & Jesús Maroto. Colors Across Cultures: Translating colours in Interactive Marketing Communications.
<http://globalpropaganda.com/articles/TranslatingColours.pdf>
7. Deborah Swallow. Meaning of Colors Across Cultures. Cross-cultural Communication. Cross-cultural Differences.
<http://www.deborahswallow.com/2010/02/20/meaning-of-colours-across-cultures/>